bewondering. Ook tot het medelijden van het door zooveel wreedheid geërgerd gemoed.

Ook is in de prediking veel roerends te teekenen en af te schilderen, want wat voor oogen is leent zich vanzelf tot vertolking in het hartaangrijpend, ziel en zinnen meesleepend woord.

En zoo dreigt het Kruis veruitwendigd te worden, in den Man van smarten de martelaar op den voorgrond te treden.

En toch moet die aandrift getemperd, moet aan dien zinlijken trek weerstand geboden.

Hoor maar wat de Heere u toeroept.

Het komt ten leste op het diepste aan, niet op wat voor oogen was, maar op wat geen oog bespied heeft.

Het diepste lijden was: *de arbeid zijner ziel.*

——

Het kost uw ziel inspanning om in dien *arbeid der ziele* van uw Jezus in te dringen.

Mysterie stapelt zich hier op mysterie!

Wat was, wat is Jezus' ziel?

Reeds stuit ge op een raadsel, zoo dikwijls ge aan uw eigen ziel denkt. Waar is die? Zeer zeker *in* u; maar ontleed uw wezen en ge vindt ze niet. Ze schuilt, om alleen haar werkingen u te toonen. Ook voelt ge uw ziel in u. Maar zelve blijft ze u een mysterie. Eens scheidt ze uit den aardschen tabernakel, maar hoe en waar ze dan zijn en bestaan zal, gist ge niet. En nog minder verstaat ge het, hoe ze daarna weer met uw lichaam zal hereenigd worden.

En al ziet ge van die latere raadselen ook af, nu reeds in het heden blijft uw ziel een raadsel voor uzelven. Wat is uw ik in onderscheiding van uw ziel? Uw ik is iets anders dan uw ziel, want ge spreekt van: *mijn ziel*, en gij zijt het die *ziel* én *lichaam* bezit. Het een gaat dus in het ander niet op. Uw *ik* is van uw *ziel* onderscheiden. Maar hoe, en in hoeverre, en waardoor? Altegader nieuwe raadselen, nieuwe vragen, altoos weer opkomend uit het ondoorgrondelijk mysterie van uw eigen wonderbaar wezen.

En nu bij Jezus.

Zijns ook was een menschelijke ziel. Hierop mag niets afgedongen. Maar die ziel bij Jezus is nog veel meer dan bij ons van zijn innerlijk *ik* onderscheiden. Haast zoudt ge zeggen, voor hem was de ziel een natuurlijk gewaad, dat het Goddelijk *ik* aantoog.

Hij was en bleef God, en nochtans sprak zijn ik ons toe uit het voorportaal van een ziel aan onze ziel gelijk.

Een nog dieper zin en ondoorzoekelijk mysterie!

——

En in die ziel heeft uw Jezus geleden, gezworgd, gearbeid. Ook wel in zijn lichaam, want hij leed naar zijn volle menschheid. Maar dieper, banger toch nog in zijn ziel. In die ziel was de eigenlijke spanning. Daarin is doodende benauwdheid doorworsteld. In die ziel was de oorzakelijke arbeid, waarvan het lijden naar het lichaam slechts de uitstralende nawerking gaf te aanschouwen.

Mij dorst, was hard, maar ge gevoelt het, met dat andere: »Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" was dat klagend roepen om een druppel vocht, die zijn tong mocht verkoelen, ook zelfs van verre niet te vergelijken.

Jezus leed voor het oog, zoodat ieder het zag, want de kruisdood was een schrikkelijke dood, en het gevoel voor pijn moet in uw Jezus voorbeeldeloos teeder zijn geweest.

En toch doodelijke pijn is ook door andere menschenkinderen, is door meer dan één martelaar zelfs onder veel wreeder marteling geleden.

Maar wat niemand als uw Jezus leed, was de diep doorvlijmende, de doodelijk wondende smart zijner ziel.

Daardoor, door dien *arbeid der ziel* is Golgotha ganschelijk eenig. Nooit door ander lijden geëvenaard. Voor geen vergelijking met ons bitterst lijden ooit vatbaar.

En deswege kwam om dat lijden der ziel de alles te boven gaande glorie.

Om den arbeid zijner ziel zal hij het zien en verzadigd worden, zal hij en hij alleen de velen rechtvaardigen, en zal Ik hem een deel van velen geven, dat hij de machtigen uitdeele als een roof.

En dat alles alleen om dat één, omdat zijn ziel den ontzettenden arbeid doorworsteld heeft.

——

Bij den martelaar is dit heel anders. Diens ziel jubelt en triomfeert nog, als reeds de zengende vlammen tegen het lijf opslaan, en de rook hem wil verstikken. Lichamelijk is zijn lijden hard, maar zijn ziel geniet. Hoe menig zong niet op het schavot nog een lofpsalm.

En daarom lag er achter den brandstapel geen Gethsemané. Dat Gethsemané heeft alleen uw Jezus gekend. En in dat Gethsémané heeft hij geklaagd, niet over de dreigende smart van het lichaam, maar over zijn ziel, over den weedom die zijn hart brak. *Mijn ziel is geheel bedroefd tot der dood toe.*

En in die worsteling der ziel, daarbij zag hij naar hulp van zijn jongeren uit. »Kunt gij niet één ure met mij waken?" En in die zielsangste drong het bloed hem uit de poriën. En in dien arbeid, dien doodelijken arbeid der ziel, heeft God hem ondersteund met zijn heiligen engel.

Hier ligt dus iets veel ontzettenders achter.

Of hoe zou, waar de mensch die een martelaarsdood tegengaat, enkel door genade, zelfs alle vreeze des doods te boven komt, ja zelfs de held op het slagveld, soms het uitschreeuwend van moed en geestdrift, den dood in de kaken loopt, hoe zou daar uw Jezus zwakkelijk te kort zijn geschoten, om het sterven, om het pijnlijk sterven aan te durven, hij die de kroon reeds zag, die hem tegenblonk, en wist dat de geopende arm des Vaders hem wachtte.

——

Neen, die *arbeid zijner ziele* was heel iets anders.

Niet als God leed hij. Naar zijn Goddelijke natuur was hij voor lijden ongenaakbaar. Maar God zijnde, leed hij in de menschelijke ziel, die hij aangenomen had; evenals gij, in de ziel van zondig ziektegif vrij, nochtans onschuldig met het gif der zondeziekte die uit de vleeschelijke zonde opkomt, in uw lichaam kunt besmet worden.

In zijn ziel was niet maar een opwelling van liefde; want liefde is geen lijden. Noch ook alleen een aandrift tot gehoorzaamheid aan den Vader, want gehoorzaam zijn maakt blij. En ook niet alleen de heldenmoed des geloofs, want heldenmoed doet jubelen.

Neen, uw Jezus had in zijn ziel met uw zonde te doen. Niet zoo, dat hij alleen aan uw zonde *dacht*, en de *intentie* had om er voor te sterven, maar zoodat hij *in zijn ziel uw zonden droeg.*

Een mysterie, het zij u toegegeven, maar dat ge daarom noch wegcijferen noch veruitwendigen moogt.

Jezus *droeg* de zonde, en zonde *dragen* is het voelen, het ondergaan, het lijden van den toorn Gods die er tegen uitgaat. *Den toorn Gods*, zooals onze Catechismus zegt, *tegen de zonde van ons gansche menschelijke geslacht.*

Niet als een optelsom, de zonde van a + b + c. Maar, omdat hij onze tweede Adam, ons tweede Verbondshoofd was, de geconcentreerde zonde van heel ons geslacht. *De* zonde als schrikkelijke kiem van *alle* zonde. Het gif op zijn sterkst. De zonde in haar helsche wezen. Van alle zonde de innerlijke demonische saamvatting. En daartegen ingaande de volstrekte toorn van Gods heilige majesteit, op zijn ziel inwerkende met dood-, eeuwigen dood-ademenden vloek.

Dat was zijn zieleangst, dat zijn doodelijke zielsbenauwing, dat het zwoegen zijner schier bezwijkende ziel, waarin hij het ten slotte voelde, niet dat hij als God van God losscheurde — dat kan in eeuwigheid niet — maar dat zijne ziel van God losbrak, en God zijn ziel losliet, en hij het voor alle duivelen en engelen uit moest klagen: *Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten!* Eli, Eli, lamma sabachtani!

En dit ging door tot in den dood.

Niet een dood als het sterven van Gods kind, als in doorgang tot het eeuwige leven.

Maar een verzinken in de diepte van den eeuwigen dood, waarin alle schepsel voor eeuwig zou verzwolgen en bezweken zijn, en waaruit hij alleen op kon komen, omdat de Vader hem met zijn almachtigheid hield, en hij, zelf God, den dood te sterk was, zoodat de dood hem niet *kon* houden.

En daarom kon zijn ziel niet verkwikt worden, eer het uit was; eer in den eeuwigen dood de zonde der wereld die hij droeg, weer van hem gleed.

En toen was zijn ziel vrij.

En toen zag hij het aan den arbeid zijner ziel, wat heerlijkheid verworven, wat buit gewonnen was, wat glans zonder eind hem tegenstraalde.

Het lijden des lichaams was er daarom ook wel. En ook dat was naamloos. Maar toch in dat lijden, door het vergieten van zijn bloed, kon alleen de *arbeid zijner ziel* de reddende waardij instorten.

Wat Jezus in *de ziel* leed ging het diepst.

Register op E VOTO.

Er is een *naam-, zaak-* en *tekst*register op de vier Deelen van *E Voto* in gereedheid gebracht, dat voor de premie-inteekenaren op dit werk verkrijgbaar wordt gesteld tegen den prijs van *vijf en zeventig cents.* Voor de overige koopers van *E Voto* tegen den prijs van *een gulden vijf en twintig cents.*

Premie-inteekenaren op *E Voto*, die dit Register in hun bezit wenschen te hebben, worden hiermede uitgenoodigd bij de abonnementsgelden voor de *Heraut* in Januari *vijf en zeventig cents* extra te voegen, of *f* 0.75 in postwissel te zenden.

Zij, voor wie dit opeens te veel mocht zijn, kunnen volstaan met in Januari 1897, in April 1897 en in Juli 1897 telkens bij het abonnementsgeld *vijf en twintig cents* over te maken.

Aan alle premie-inteekenaren, tevens abonnenten, die hieraan voldoen, zal bedoeld Register, zoodra het van de pers komt, en de *vijf en zeventig cents* afbetaald zijn, franco aan huis worden toegezonden.

P. S. Nog slechts 450 van de 1500 inteekenaren op *E Voto* hebben dusver zich aangemeld.

Zij men zoo goed, zich spoedig op te geven. Anders worden er te weinig exemplaren gedrukt en kan men naderhand er geen meer krijgen.

Amsterdam, 19 Maart 1897.

Kerkelijk en civiel.

We mochten tot onze blijdschap ontwaren, dat ons artikel over Oud-Beierland, wat de losmaking uit het kerkverband betrof, in breeden kring instemming had gevonden.

Het kerkverband altoos ondergeschikt aan de Belijdenis, maar ook die Belijdenis niet als stuk papier op zichzelf genomen, of ter beoordeeling aan het individu gelaten, maar die Belijdenis genomen als de Belijdenis der kerken in het gemeen. Diensvolgens scheurmaker of schismatiek een iegelijk, die zich afscheidt zonder in het kerkverband zelf alle wettelijke wegen te hebben afgeloopen, om waarheid over onwaarheid te doen triomfeeren.

Hieraan moet scherp vastgehouden.

Scheurmakerij is een ernstige *zonde*, waar geen onzer uit gemoedelijkheid overheen mag loopen. En al wie zegt: »Och, had die broederen maar stil laten uitgaan. Wat hinderde dat u? In rechten had hier niet moeten gehandeld worden", verraadt hierdoor, dat het gemeene belang der kerk van Christus hem niet klaar en duidelijk genoeg voor oogen staat.

Natuurlijk laten we de motieven waaruit de procedure voortkwam geheel in het midden. We kennen die motieven niet, en zullen ze niet beoordeelen. We verklaren dus evenmin, dat de motieven van wie in proces gingen zuiverder waren dan de motieven van hen die het proces wilden tegenhouden.

Alleen dit spreken we uit, en handhaven we ook nu, dat het *niet* toelaten van *scheurmakerij*, d. i. van losmaking en afscheiding, tenzij eerst de wettige kerkelijke weg ten einde toe zij afgeloopen, naar den eisch der Gereformeerde beginselen is; en dat omgekeerd het maar stil gaan laten van *scheurmakerij*, het recht der kerk te na komt, gemis aan ernstige liefde voor de broederen verraadt, en strijdt met de Gereformeerde belijdenis.

In geen geval kan er nu het proces eenmaal loopt, sprake van zijn, om het nu op te geven.

Over geld of goed ging het hier niet.

Het geding loopt hier over een pand, waaraan meer schuld dan waarde kleeft, maar in dat pand schuilt een *recht*, en voor dat recht is men opgekomen.

Een recht niet van *mijn* en *dijn*; maar een recht om te beschikken over de hoedanigheid en den naam van kerk van Christus.

Toch wenschen we hieraan nog iets toe te voegen, wat een vorig maal, om der kortheidswille, niet opeens af te handelen viel

Stel toch, een kerkeraad acht dat het kerkverband, waarin zijn kerk staat, ophield een *ware* kerk te zijn, en omsloeg in een *valsche* kerk, zoodat hij drang en plicht gevoelde, zijn kerk er uit los te maken; stel dat zulk een kerkeraad hierbij den wettigen weg aliep, zijn grieven en bedenkingen formuleerde, aantoonde, hoe zij steunen op de Drie Formulieren van eenigheid, bij de Classis redres zocht, dit niet vindende bij de Prov. Synode ging, en ten leste het oordeel inriep van de Generale Synode, en ook hier werd afgewezen, hoe zou alsdan de zaak staan?

Wijzen dan de Drie Formulieren het uit?

Ja en neen!

Neen, als ge waant, dat elke afwijking van de Drie Formulieren losmaking wettigen zou.

Ja, zoo ge bedoelt, dat de Drie Formulieren zelve aanwijzen, waar ten deze de laatste beslissing ligt.

Immers de Formulieren zelve betuigen klaarlijk, dat zij niet in zich zelve rusten, noch rusten willen, maar rusten op Gods Woord, naar het gemeen akkoord der kerken.

In het groote geding met de Remonstranten werd daarom van meet af vastgesteld, dat, waar zij tegen de Formulieren opkwamen, het recht erkend werd, om over de Formulieren heen, op Gods Woord te pleiten.

Niet één Gereformeerde die dit ontkennen zal.

Maar dan is er tweeërlei mogelijk. Of dat de kerken saam in wettige Synode de bedenkingen van zulke een klagenden kerkeraad beamen, ook door haar Belijdenis dienovereenkomstig te wijzigen; of wel dat zij den kerkeraad in het ongelijk stellen, en staande houden, dat Gods Woord alzoo en niet anders leert.

Alsdan heeft zulk een kerkeraad derhalve te overwegen, of hij zijn inzicht voor beter zal achten dan het inzicht van alle de andere kerken, of wel oordeelen zal, dat de waarschijnlijkheid er voor pleit, dat alle de overige kerken saam beter inzicht in de Schrift hebben, dan hij alleen.

Bij ondergeschikte kleine zaken moge dit anders zijn; bij groote, gewichtige quaesties daarentegen (en daarover alleen loopt het, als er van uittreding sprake is), die levensquaesties voor heel de kerk zijn, geldt het vermoeden, dat er meer licht en beter inzicht zal zijn bij honderden dienaren en duizenden opzieners, dan bij één dienaar en drie ouderlingen.

Toch geven we toe, dat in het afgetrokkene de mogelijkheid bestaat, dat allen de grondwaarheden des Christendoms (en daarom alleen scheidt men) verloochend hebben, zoodat slechts één enkele kerkeraad stand hield.

Het is wel *bijna* ondenkbaar, maar in het afgetrokkene kan de mogelijkheid niet ontkend worden.

En ook, dit stemmen we volkomen toe, dan zou zulk een kerkeraad desnoods tegenover allen moeten staan, en zich losmaken.

Maar dit juist zal haar dan ook steeds te staan komen op het verlies van haar stoffelijke bezittingen.

Dat doet er dan niet toe, want wie zulk een strijd aanbindt, heeft er dat voor over, en ziet met blijdschap de berooving zijner goederen aan. Maar het feit valt kwalijk te betwijfelen.

In zulk een geval toch zou de burgerlijke rechter moeten gaan beoordeelen, of de klagende kerkeraad of wel de zich verzettende kerken in het gemeen, juist uit Gods Woord geoordeeld hadden.

En dit is ondenkbaar.

Zoolang het geschil loopt over de stellige uitspraken der Formulieren ware dit nog aan te nemen, met name zoo het liep over de Dordsche leerregelen, waarin niet alleen staat wat men belijdt, maar ook wat de kerken verwerpen.

Stond het nu zoo, dat óf de kerkeraad die klaagde bewees dat de kerken in het gemeen handhaafden wat deze Leerregelen met zoovele woorden verwerpen, óf wel dat de kerkeraad weigerde te belijden, wat de Leerregelen stellig voorschrijven dat te belijden is, dan kon de rechter, mits de verklaringen over en weer dezelfde waren, nog beslissen, dat wie zich aan de Formulieren houdt recht op het goed heeft, en dat wie verwerpt wat in de Formulieren staat, dat recht verloor.

Maar tot zulk oordeel is de burgerlijke rechter ganschelijk onbekwaam, zoo het geschil loopt over wat in de Formulieren *niet* duidelijk en scherp geformuleerd is, of ook door partijen niet onder stellingen is gebracht die aan den letterlijken inhoud der Formulieren kunnen getoetst worden.

En in geen geval kan de burgerlijke rechter zich hierin ook maar van verre mengen, zoo het geschil over die Formulieren zelve gaat loopen, en door de kerken gevoerd wordt op grond van Gods Woord.

De burgerlijke rechter kan niet gaan exegetiseeren en dogmatiseeren.

Tijdens de Doleantie ware zulk een beslissing nog mogelijk geweest, omdat toen het geding liep over die principieele waarheden, die in alle drie de Formulieren breed, omstandig en scherp geformuleerd zijn.

Maar zelfs toen heeft de burgerlijke rechter zich hier niet mede ingelaten, en kortweg op de statuten gevonnist.

Waar dit nu reeds geschied is, waar andere uitspraak mogelijk ware geweest, spreekt het vanzelf, dat er van een zich mengen van den burgerlijken rechter in dogmatische geschillen nooit of nimmer sprake kan zijn, als het loopt over verschillen, die *niet* uit de Formulieren zijn duidelijk te maken, die niet eens geformuleerd zijn, en op geen enkele meerdere kerkelijke vergadering in behandeling zijn geweest.

Een poging om aan deze moeilijkheid tegemoet te komen, is, zoover ons bekend, alleen gewaagd in de Vrije Schotsche Kerk.

Deze toch heeft bepaald in haar statuten dat, indien bij verloop van tijd eenig deel eener plaatselijke gemeente kon aantoonen, dat de plaatselijke kerk was afgeweken van de grondstellingen die de Vrije Schotsche Kerk bij haar optreden aannam, zulk een deel zou kunnen uittreden, op voorwaarde, dat zoo dat deel de meerderheid was, het kerkelijke goed haar zou zijn, en zij aan de anderen zou hebben uit te keeren een som van evenredige schadevergoeding. En omgekeerd, dat zoo dat deel minderheid was, de meerderheid het goed zou behouden, en evenredige schadevergoeding zou hebben uit te betalen aan de uittredenden.

En zeer zeker dit is een oplossing, maar toch een oplossing, die niet licht navolging zal vinden.

Op die wijs toch, erkent de kerk zelve in haar statuut, niet alleen de mogelijkheid dat de minderheid afgn van haar belijdenis, maar ook dat in zulk een geval de kerk aan de loochenaars der belijdenis zou verblijven, en dat de getrouwen zich met een som gelds zouden moeten laten afkoopen.

Dit nu mag een kerk niet in haar statuut erkennen. Dit is zichzelve verloochenen.

We kunnen dan ook tot geen ander resultaat komen, dan dat de burgerlijke rechter alleen in geval klaar en duidelijk verwerping en tegenspraak van de geoctrooieerde Belijdenis, in den weg door de Kerkenordening aangewezen, voldoend bewezen is, zich met het leerstellig geschil zou kunnen inlaten; en dat hij, waar óf het geschil niet in een wettelijken weg verliep, noch ook klaar in dien weg bewezen is, óf ook waar het geschil over de Formulieren heen in appèl op Gods Woord ging, niet anders kan doen, dan formeel naar het statuut oordeelen; natuurlijk met recht om de geldigheid van haar statuut zelf te beoordeelen; en dat na deze uitspraak de lijdende partij, ook al heeft ze de waarheid der Schrift op haar hand, niet anders kan doen, dan hierin berusten, en zich ook door dit verlies van tijdelijk goed, in de nieuwe energie waartoe dit prikkelt, te sterken heeft in haar heilige roeping om voor de waarheid Gods op te komen en die kerkelijk te handhaven.

Dien weg hebben we zelven betreden.

We hebben ons recht verweerd, en zulks met groote opoffering. Maar toen het ons door den burgerlijken rechter ontzegd is, hebben we heel het land door ook berust, en voorts voldoende offers gebracht, om nieuw te bouwen en ons zelfstandig in te richten.

Wijze van werken.

De vraag of een Synode Generaal beter doet met *in pleno*, of in *delegatie*, den *voorbereidenden* arbeid te verrichten, houdt begrijpelijker wijze nog steeds de aandacht bezig.

Ds. Littooy erkent wel dat het *in pleno* niet te best marcheert, maar huivert toch nog om aan *preparatoire delegatie*, om het wezen der zaak nu eens in twee barbaarsche woorden uit te drukken, zijn volle instemming te gunnen.

Ds. De Haas daarentegen in zijn *Geref. Volksblad* heeft zijn keuze gedaan. Hij brak met het *in pleno* als onprofijtelijk, en koos voor *delegatie* als alleen ten doel leidende.

Hij zei er o. m. dit van.

Naar onze bescheiden meening worden door commissorialen arbeid de zaken helderder, grondiger, zaakrijker en beknopter behandeld, en is er betere leiddraad in de Synode tot bespreking der punten. Ook wordt men niet zoo licht verleid op bijwegen af te dwalen óf van een bijzaak eene hoofdzaak te maken, maar vooral, wanneer eene Commissie de zaken goed heeft aangepakt en bondig ineengezet, valt veel meer het rechte en juiste licht op alles.

Tijd wordt bespaard. De vergaderingen worden niet onnoodig verlengd. De zaken vaak beter en grondiger behandeld. De taak des voorzitters veel vergemakkelijkt, en ook die der scribae, vooral wanneer alles moet worden opgeteekend, gelijk vroeger. Ziehier enkele voordeelen, die o. i. niet moeilijk zijn aan te wijzen.

Voordeelen, die nog grooter zouden zijn, als de gedachte, door Prof. Dr. A. Kuyper uitgesproken, gevolgd werd n. l.: door de Synode, zoodra als zij geconstitueerd was, een paar dagen uiteen te doen gaan, dus, na aanwijzing van de Commissien, eerst al de onder rubrieken gebrachte punten te doen onderzoeken, om dan, als de rapporten gereed waren, de vergaderingen der Synode voort te zetten.

Een prachtig voorstel.

Een voorstel, zoo wij gelooven, voor de kerken alleraanbevelenswaardig.

Mochten we ten deze een wenk voor de discussie geven, dan zou het deze zijn: »Wat toch niet drie vragen dooreen.

Er *zijn* hier drie vragen:

De eerste is: Als een vergadering bestaande uit 40 bezitters van keurstemmen en 20 bezitters van raadstemmen, in korten tijd over tallooze vragen van ingewikkelden aard te beslissen heeft, is het dan mogelijk deugdelijk en goed werk te leveren, als ge de zaken in volle vergadering onvoorbereid aan de orde stelt; of wel is het de gebiedende eisch, dat de groote breede vergadering aan een delegatie opdrage de zaak voorloopig te onderzoeken, en er *in pleno* over te rapporteeeren, onder voorstelling van bepaalde conclusiën?

De tweede vraag is: Zijn de kerken wel in de Kerkeraden, wel in de Classen en wel in de Provinciale Synoden, zoodat deze namens de kerken voorstellen kunnen doen, maar zijn de kerken niet in de Generale Synode, zoodat wat hier wordt voorgesteld niet namens de kerken in behandeling komt?

En de derde vraag is deze: Indien de kerken op Generale Synoden voorbereiding van het te behandelen punt noodig hebben, om de beraadslaging in pleno goed en deugdelijk te laten loopen, is het dan zaak deze voorbereiding in hoofdzaak aan keurstembroeders op te dragen, of staat het dan formeel gelijk of in zulke delegatiën broederen met keurstemmen of broederen met raadstemmen zitten?

Deze drie vragen nu moeten o. i. afzonderlijk en in goede orde besproken worden, en ook onzerzijds nemen we, waar het pas geeft, gaarne aan de discussie deel.

Ook aan de bespreking der laatste vraag.

We zouden dit niet doen, indien onze hoofdredacteur uitsluitend als raadstembezitter op een Synode-Generaal kon verschijnen, maar daar hij zoowel kan worden opgeroepen om met keurstem als om met raadstem te verschijnen, is er geen reden om ons buiten het debat te houden.

Verkiezing in het kerkelijke.

I.

Van zijn optreden af heeft de *Heraut* zich steeds uitgesproken voor een meerder zeggenschap der leden van Christus' kerk, bij de verkiezing van de Opzieners en Armverzorgers.

We hebben dit punt niet te scherp noch te ontijdig aangedrongen, omdat de veel ernstiger vraag van den welstand van het lichaam der kerken en haar inverbandstelling voorging; maar nu de kerken, én wat haar bestaanswijze én wat haar onderling verband betreft, allengs op geëffende paden komen, dient ook de »Verkiezing in het kerkelijke" weer ter sprake te worden gebracht.

Reeds op de Synode te Middelburg was meer dan één verzoekschrift desaangaande ingekomen. En vooral, nu men van andere zijde weer de oude strijdvraag van »vaste ouderlingen" opwierp — een wolk die gelukkig reeds neigt tot overdrijven — blijkt wel, dat op gansch natuurlijke wijze de aandacht der kerken zich ook op het gewichtig vraagstuk van de ambtelijke verkiezing richten gaat.

Voor het geldende recht kan men ten deze natuurlijk niet anders verwijzen dan naar de Dordsche Kerkenordening in Art. 4, 22, 24, coll. 5.

Toch is het niet de Kerkenordening die ons de ongekrenkte Gereformeerde beginselen ten deze doet kennen.

De nog altoos geldende Kerkenordening is in meer dan één opzicht een kind van haar tijd geweest, op meer dan één punt vrucht van compromis, en beheerscht volstrekt niet alleen door den eisch der beginselen, maar óók door den nood der tijden.

Reeds deswege is critiek uit de beginselen op zulk een Kerkenordening even noodzakelijk als geoorloofd, en is de vraag niet te onderdrukken, of de omstandigheden en gelegenheden, die destijds tot zulk een regeling noopten, niet genoegzame wijzigingen ondergingen, om ons thans op wijziging der Kerkenordening te doen aandringen.

Het Gereformeerde beginsel waarvan ten deze moet worden uitgegaan is gelukkig niet in geschil.

In de beste tijden van het Calvinisme zijn alle gezaghebbende schrijvers het er over eens, dat de macht om de personen aan te wijzen, op wie Christus het ambt zal leggen of doen leggen, berust bij *de Kerk in haar geheel.*

Niet bij de Overheid.

Ook niet bij den heer eener heerlijkheid.

Noch ook in de kerk bij eenig bisschop of bij eenigen paus.

Neen, maar bij *de kerk zelve*, te verstaan als het ingestelde lichaam van de geloovigen, of ook waar dit lichaam nog niet ingesteld is, te verstaan als de bijeenvergadering van de geloovigen ter plaatse.

Welke schrijvers ge hiervoor ook naslaat, altoos is dit het uitgangspunt, dat ze én tegenover Rome, én tegenover de Remonstranten, én tegenover de Erastianen met klem en kracht verdedigen.

Niet de souverein des lands, en ook niet de heer ter plaatse, en evenmin de man te Rome, maar de plaatselijke kerk zelve heeft macht en roeping, niet om het *ambt* te schenken, noch ook om met *macht* te bekleeden, maar wel om de personen voor het ambt aan te wijzen.

Deze aangewezen personen ontvangen dan het ambt van Christus, en Christus legt de ambtelijke macht op hen door middel van zijn ambtsdragers, hetzij daar ter plaatse, hetzij als er ter plaatse nog geen ambtsdragers zijn, door ambtsdragers van elders.

Scherp worden dus altoos deze twee uitengehouden: De *aanwijzing* van de personen voor het ambt is niets dan aanwijzing. Het *ambt* komt van den Koning der kerk.

Hiermede in overeenstemming zegt dan ook Art. 31 onzer Belijdenis, dat Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen behooren verkozen te worden »*door wettelijke verkiezing der kerk.*"

En evenzoo wordt in het Formulier van bevestiging gevraagd, of men bekent wettelijk door *de gemeente* en mitsdien van God zelven geroepen te zijn. Een uitdrukking waarin de verwisseling van het woord *kerk* met dat van *gemeente* klaarlijk aanduidt, dat niet bedoeld is een roeping van de kerk

door een van haar organen, maar door de gemeente zelve.

Hierin stond men dan ook zoo vast, dat niet alleen Calvijn en Voetius, maar evenzoo Turretin, à Brakel, Spanheim, De Moor e. a. zich in dezen geest uitspraken.

Prof. Bernard de Moor geeft zich zelfs nog de moeite, dit punt breedvoerig vast te stellen en te betoogen.

Zijn eerste stelling is die van à Marck, dat het recht en de macht van roeping niet bij de opzieners rust, maar bij het lichaam zelf der gemeente; en ten bewijze hiervoor beroept hij zich op het gebruik in den apostolischen tijd, gelijk ons dit blijkt uit Hand. 1 : 23, Hand. 6 : 3, 5, 6, Hand. 14 : 23, Hand 15 : 22, 25, 1 Cor. 16 : 3, 2 Cor. 8 : 19 e. a.

Ten tweede verklaart hij, dat het aldus volgt uit *den aard* van het ambt; het ambt toch is er om de gemeente, en niet de gemeente om het ambt. Is nu het ambt er ten bate en ten dienste van de geheele gemeente, zoo volgt dat ook bij de geheele gemeente het recht en de macht moet zijn, om tot het ambt te roepen. Cf 1 Cor. 3 : 22, 2 Cor. 4 : 5.

In de derde plaats wijst hij er op, dat op de geheele gemeente de plicht gelegd is, om tusschen valsche en ware leeraars te onderscheiden (Gal. 1 : 8, 1 Joh. 4 : 1, 2 Joh. 8 : 10). En dit nu kan niet, zegt hij, tenzij ook de geheele gemeente recht van roeping hebbe.

En in de vierde plaats bewijst hij zijn stelling door een beroep op de oude kerkhistorie, waaruit blijkt, dat nog in de 2e en 3e eeuw dit beginsel in de kerk van Christus leefde, gelijk zulks door Calvijn, Cave, A. Alting, en Turretin is aangetoond.

Dit nu hoorende zoudt ge dus verwachten, dat De Moor nu ook den strijd voor de vrijheid der kerken *tegen* het stelsel van cooptatie zou hebben aangebonden, en zich verzet zou hebben tegen het systeem, om feitelijk de beroeping en benoeming toch weer aan den kerkeraad over te laten.

Maar, eilacen, hoe ge u in die verwachting ziet teleurgesteld.

Verre van dien wordt nu, na dit krasse en stellige betoog, door hem geleeraard, dat dit alles wel zoo is, maar dat zulk een macht en bevoegdheid, voor wat de *uitoefening* er van betref, zeer wel door afstand, hetzij deze stilzwijgend of uitdrukkelijk hebbe plaats gehad, op anderen kan overgaan.

En door dit gevaarlijk beweren komt hij dan op eenmaal tot de stelling, dat dit recht van beroepen thans feitelijk weer *overgegaan* is in de handen van den kerkeraad, der collatoren, of zelfs van de Overheid.

Wel verblijft er dan aan de gemeente nog altoos *iets*. De gemeente zal als er bedenking rees, die bedenking kunnen inbrengen. Maar of die bedenking gegrond is, zal weer niet de gemeente, maar kerkeraad of classis beoordeelen. En is deze het niet met de gemeente eens, dan betaamt het der gemeente te berusten.

Dit nu is eenvoudig stuitend en ergerlijk.

Ge begint met op den voorgrond te stellen, dat de Koning der kerk deze macht en bevoegdheid in den boezem der gemeente heeft gelegd, en nog legt. Ge erkent dat in de dagen der Apostelen dienovereenkomstig gehandeld is, en dat de Christelijke kerk in haar zuiverste periode evenzoo handelde. Ook geeft ge toe, dat de aard zoo van het ambt als de natuur der kerk het aldus eischen.

En na dit alles in beginsel schoon en zuiver te hebben beleden, keert ge nu op eenmaal heel de zaak, voor wat de practijk aangaat, in haar tegendeel om, en verdedigt een standpunt, dat meebrengt om de gemeente feitelijk zoogoed als geheel van de zaak uit te sluiten, de aan haar van Christuswege gegeven macht op een kerkeraad, een collator of magistraatspersoon over te dragen, en haar hoogstens een recht van inspraak te blijven geven, dat wederom niet door haar, maar door een andere macht zal berecht worden.

En welke is nu de schoone theorie, waardoor dit wordt goedgepraat?

Zie onze Koningin heeft recht op de kroon. Niemand dan zij kan die dragen. Maar de *uitoefening* van de regeermacht heeft op dit oogenblik niet zij, maar haar Moeder. En zoo nu ook wordt hier de stelling aangenomen, dat wel aan de gemeente de hoogste macht onder Christus toekomt, maar dat de *uitoefening* van die macht haar *niet*, maar wel aan kerkeraad, collator of magistraat behoort.

Maar natuurlijk bij de gemeente kan niet gelijk bij de Koningin sprake zijn van minderjarigheid. De gemeente der geloovigen is *mondig*. Hier moest dus een andere uitweg worden gevonden. En dien uitweg zocht men hierin, dat de gemeente *ondersteld* werd van de uitoefening van deze macht *afstand te hebben gedaan*.

Fraaie theorie!

Alsof de gemeente van Christus, die van haar Koning deze macht ontving, ooit recht zou hebben, deze macht op een ander over te dragen.

Zulk een overdracht laat zich denken, als de opdracht van bevoegdheid van een mensch uitgaat, die gebrekkig oordeelt en daarom zich vergissen kon. Maar hoe dit aan te nemen, waar Christus deze toebedeeling van macht schenkt, Hij die zich niet *kan* vergissen.

Maar bovendien, *wie* zou hier hebben overgedragen, gesteld al dat er overdracht kon plaats hebben? Toch nooit anders dan de op een zeker oogenblik de gemeente uitmakende leden voor wat hen persoonlijk aangaat.

Zelfs dát geven we niet toe en achten het rechtens onverdedigbaar.

Immers als 100 personen saâm zekere macht bezitten, hebben de 51 niet de bevoegdheid, om van de 49 die er tegen zijn, de bevoegdheid over te dragen. Hiermede toch zoudt ge aan de meerderheid een geheel nieuwe bevoegdheid verleenen, die haar niet is toegekend in haar qualiteit.

Voorts wisselt dit personeel gedurig. Er sterven er, en er komen er bij. Zoo kan de meerderheid van dit jaar, reeds een volgend jaar minderheid zijn.

Maar ook al brengt ge dit alles niet in rekening, toch staat het boven alle bedenking vast, dat de gemeente in de 15de eeuw nooit macht had, om over de rechten der gemeente in de 17de, 18e en 19e eeuw te beschikken.

Om van overdracht te kunnen spreken, gesteld altoos dat deze mogelijk ware (wat wij betwisten), dan zou er toch een behoorlijk stuk moeten bestaan, waaruit bleek, dat de gemeente, in wettige samenkomst opgeroepen, twee- of driemaal in elke eeuw deze overdracht gedaan en bevestigd had.

Maar neen, ook daar weet men niets van.

Nooit is de gemeente opgeroepen om hierover te handelen.

Nooit heeft ze er zich over uitgesproken.

Er is geen stemming geweest, er bestaat geen stuk, en er bestaat geen vernieuwing van overdracht.

En dat alles dekt De Moor dan evenals zijn voorgangers, enkel door de ergerlijke fictie, dat de gemeente *stilzwijgend* haar macht overgedragen heeft.

Op die wijze is er met deze door Christus verleende macht een droef spel gedreven.

Doch hierover een volgend maal meer.

Belijdenis.

Een correspondent vraagt ons of de kerkeraad toch eigenlijk wel tot het heilig Avondmaal mag toelaten, wie niet toont geestelijk leven te bezitten.

Hij schrijft ons:

Naar aanleiding van de *Heraut* No. 997 over het door u geschreven stuk »Waterlooze wolken", werd het mij een behoefte een uitgebreider verklaring te mogen vernemen. Tot dat einde wend ik mij bescheiden tot u, wijl door het lezen van de *Heraut* mij veel duidelijk is geworden.

Gij zegt: »de kerkelijke tucht kan waterloten afmoeien, en wat krom groeit recht buigen. Edoch alleen maar wat voor oogen is, wat uitkomt en openbaar is." En dan laat gij volgen: »wat de kerk niet kan", namelijk den zielstaat keuren, het hart doorzoeken, enz. enz.

Nu vraag ik u, wat voor keur valt onder het bereik der kerk: voor leden die belijdenis wenschen te doen, of voor menschen die zich bij de gemeente aansluiten? Dit vraag ik, omdat de kerk vaak zoo bitter teleurgesteld wordt. Wanneer dezulken voor den kerkeraad belijden en zeggen: ik heb lust om God te dienen, en er valt in het gemeen genomen op hun gedrag niets bijzonders aan te merken, moet de kerkeraad dan op zulke wenschen het zegel drukken? Mag ik nu mijn gedachte hiervan zeggen? Het komt mij voor, dat er zoodoende te veel meê doorsluipt, en de kerk al meer gelijkvormig wordt. Zou dan van menschen, waar God zijn werk in begonnen heeft, kunnen gezegd worden: wij weten niets van die menschen te zeggen, daar de H. Schrift zegt, dat een licht op een kandelaar en een stad boven op een berg niet verborgen kunnen zijn, en ook gij schijnt als lichten in 't midden van een krom en verdraaid geslacht.

Het schijnt mij toe, dat het op Openb. 3 : 16 lijkt: »Omdat gij koud noch heet zijt, zal ik u uit mijnen mond spuwen." Men ziet maar al te dikwijls, wanneer er belijdenis gedaan is, dat er naar geen Sacramenten wordt omgezien, tenzij ze in het huwelijk treden, en dan alleen het Sacrament van den H. Doop. Verder jaren achtereen niet naar het H. Avondmaal omzien, en dan nog durven zeggen: »ja, maar ik ben niet bekeerd, daar behooren alleen bekeerde menschen." Moet zoo iets nu voor een waterloot of iets dat krom groeit beschouwd worden? Het was mijn hartewensch, ja mijn bede, het oordeel van de Redactie te mogen vernemen.

De bezorgdheid die uit dit schrijven spreekt, is ook de onze.

Edoch op andere gronden.

Zeker mag de kerkeraad niemand tot het heilig Avondmaal toelaten, bij wien zich niet kenteekenen van het geestelijk leven openbaren.

De vraag is alleen maar, welke zijn die kenteekenen? En daarop is geen ander antwoord te geven, dan belijdenis conform de *waarheid*, en wandel conform de *belijdenis*.

Waar deze ontbreken, mag men niet toelaten.

Doch verder gaan, en in het hart indringen, kan men niet. Niet de kerkeraad, alleen God is Kenner van het hart.

Evenmin mag men den grond van geestelijk leven bij allen gelijk stellen.

Bij een jongmensch van 16, 17 jaar is het hiermeê anders gesteld dan bij een volwassene in de genade. En ook, naar ieders temperament en karakter is, is dit anders bij een zwijgend, stil karakter dan bij een gevoelig mystiek, veel uitsprekend persoon.

Het kwaad zit dan ook veeleer daarin, dat de kerkeraad de tucht niet handhaaft.

Wie belijdenis deed, is verplicht ten Avondmaal te komen. En doet hij dat *niet*, dan verraadt hij daardoor allicht, dat er iets in hem schuilt en gehandhaafd wordt dat verkeerd is.

En dit nu gaat tegen het Gereformeerde stelsel in.

De tucht is aan de kerk gegeven, juist om toe te zien en zorg te dragen, dat een kerk die bij het afleggen van Belijdenis alleen naar uitwendige teekenen oordeelen kan, dan ook *daarna* tusschenbeide trede bij elk lid der kerk dat in het uitwendige zijn belijdenis verloochent of in verdenking brengt.

En het is volkomen waar, dat de kerk met nieuwe elleade bedreigd wordt, zoo de kerkeraad hierin zich slap aanstelt.

Dan wordt hij een »doorbrenger van de kerk."

Johannesburg.

Ook te Johannesburg is een Gereformeerde kerk, maar nog altoos zonder Leeraar, en herhaaldelijk beroep in de republiek uitgebracht mislukte.

Daarop is door den kerkeraad voorgesteld, om een Leeraar uit Holland te beroepen.

Dit voorstel is in een vergadering der gemeente behandeld op 10 Februari j. l., en de notulen dezer vergadering, die men ons overzond, zijn van dezen inhoud:

Vergadering der gemeente met den kerkeraad zonder den consulent.

Alle kerkeraadsleden zijn tegenwoordig.

Ouderling Duvenage fungeert als voorzitter en opent de vergadering met Psalmgezang (133 : 1) en gebed. De voorzitter spreekt zijn leedwezen uit, dat onze consulent, Ds. Postma, niet aanwezig kon zijn, omdat hij naar Rustenburg moest voor kerkelijke zaken en diensten der gemeente. Verder maakte hij de gemeente met het doel der samenkomst bekend, n.l. om de gevoelens der gemeente te vernemen aangaande het beroepen van een herder en leeraar. Opdat de gemeente zien kan, hoe de kerkeraad in deze van gevoelen is, worden de notulen der kerkeraadsvergadering van 24 Januari l.l. voorgelezen. Nadat Br. Duvenage het nog een weinig heeft toegelicht, wordt aan de gemeente gelegenheid gegeven er over te spreken.

Br. W. de Klerk zegt, dat er niets beters is dan wat door den kerkeraad gedaan is; ik kan mij er volkomen bij neerleggen; de zaak is dringend.

Br. J. H. Kruger vraagt, of de gemeente bij machte is, om een predikant over te laten komen, daar er nog al veel kosten aan verbonden zijn.

De voorzitter zegt, dat er hoegenaamd geen zwarigheden zijn, daar hem reeds door verscheidene belangstellenden geld is toegezegd om de overkomstkosten te betalen; daar zou de kerkeraad voor zorgen.

Br. S. Venter vraagt, of men zich nu verbinden gaat, om een predikant uit Holland te beroepen.

Hierop antwoordt de voorzitter, dat er van geen verbinding sprake is. De kerkeraad heeft alleen de gemeente bijeengeroepen, om haar gevoelen omtrent deze zaak te hooren. Als een predikant beroepen wordt, is en blijft het eene vrije verkiezing.

Met algemeene stemmen verklaart de geheele gemeente er zich voor, om een herder en leeraar uit Holland te beroepen. Aan Ouderling P. C. Duvenage en Ouderling T. J. van der Walt wordt opgedragen met de kerk in Nederland te correspondeeren, zoo spoedig mogelijk te handelen en de gemeente dadelijk in kennis te stellen met het antwoord.

Ouderling Kruger sluit met Psalmgezang (103 : 1) en gebed.

P. C. Duvenage,
Ouderling.
T. J. van der Walt,
Ouderling.

Gecommitteerden hebben zich daarop in verband gesteld met Ds. J. J. de Visser, te Amersfoort, door wiens volijverige bemoeiing we van harte hopen, dat spoedig een Leeraar uit ons midden naar Johannesburg ga, die zich daar in Gods kerk betoone *the right man on the right place*.

Het schrijven van Gecommitteerden aan Ds. De Visser houdt, onder meer, dit in:

Dientengevolge wenden wij ons tot UEerwaarde, met eerbiedig en *dringend* verzoek, zoo goed te willen zijn, om ons toch met raad en daad bij te staan, ten einde die gewichtige en belangrijke zaak te bevorderen. Zoo is het, dat wij mits deze UEerw. verzoeken, met overleg van godvreezende en bekwame mannen zooals Dr. A. Kuyper en Professor M. Noordtzij, te zien naar twee of meer godvruchtige leeraren, die gewillig zullen zijn, indien alhier beroepen, tot ons over te komen als herder en leeraar, en ons dan zoo spoedig mogelijk hun volle naam en adres te willen zenden, zoo spoedig mogelijk, daar de toestand hier zeer ernstig en dringend is. De algemeene gewoonte der Gereformeerde kerk hier te lande bij het kiezen eener leeraar enz. geschiedt door *vrije* stemming der gemeente.

4e. Wij achten het van belang, om UEerw. ook te doen weten, dat de kerkeraad met de gemeente belooft den leeraar, die alhier beroepen wordt en tot ons overkomt, £ 300 per jaar als salaris met vrije woning te geven, en ingeval er een leeraar uit Nederland beroepen wordt ZEerw. reiskosten tot hier te betalen.

5e. Wij achten het ook noodig, om UEerw. in kennis te stellen met het ontstaan van den toestand dezer gemeente. Door goddelijke voorzienigheid is alhier in de laatste twee jaren de gemeente tot een aanzienlijk ledental bij elkander gekomen van alle deelen des lands, zelfs ook uit Nederland; dezen zijn meest allen behoeftigen en armen. Door gebrek aan leeraren is de bediening in de geestelijke belangen zeer slap geweest, al worden wij soms een enkel maal bediend wanneer de eene of andere leeraar daartoe de gelegenheid heeft. Het is gebeurd, dat wij tien maanden achtereen geen Avondmaalsbediening hadden; even treurig is het ook met huisbezoek en catechisatie aan de kinderen gesteld. Er zijn zeer verschillende soorten godsdiensten, zooals o. a. het Heilsleger, de Wederdoopers, enz., die velen achter zich sleepen door vleiende reden en aangename muziekbenden, aan wie alreeds van onze ledematen aangesloten zijn. Het is opmerkelijk te zien hoe dat menschen van allerlei slag, ook van de onzen, bij tallen 's avonds van de eene godsdienstoefening naar de andere (die zelfs op markten en straten verricht worden) gaan. Duidelijk is het op te merken, dat er een honger en dorst is naar de zuivere verkondiging van Gods Woord. Verder kunnen wij met vrijmoedigheid verklaren, dat over het algemeen de behoefte en gebrek aan leeraren in Zuid-Afrika *groot* is. Daarvan getuigen de verslagen der gemeenten in de laatste algemeene vergadering alhier in de Zuid-Afrikaansche Republiek zeer duidelijk, waarvan eerstondergeteekende lid was.

Belangrijk is het ook aan UEerw. mede te deelen, dat er een geest van ontwaking onder kerkeraad en gemeente duidelijk is op te merken. Als één man zijn allen voor een predikant uit Nederland. Wij gelooven op vaste gronden, dat dit door des Heeren bestiering plaats vindt; en niet alleen te Johannesburg, maar van verscheidene andere plaatsen wordt ons gevoelen gedeeld en ernstige belangstelling getoond, waardoor wij zeer veel versterkt worden.

Wij hopen en vertrouwen, dat de toestand, de bloei en de vooruitgang der Gereformeerde kerk hier te lande u in de geheele moederkerk in Nederland op het hart ligt in het belang van Gods Koninkrijk. En wij bidden, dat onze Heere en Koning UEerw. en den broeders die u hulp verschaffen en ons het noodige licht en de leiding des Heiligen Geestes schenke, om een waar godvruchtig en getrouw herder en leeraar hier te krijgen, tot heil en zaligheid van zielen en tot opbouwing van des Heeren duur gekochte kerk.

De aanwijzing die te doen staat kan gewichtig wezen.

Te Johannesburg zal de dienst zwaar zijn, en wie er heengaat kan in velerlei verdrukking komen. Maar er staat tegenover, dat wie gaat in de kracht zijns Heeren, mede een werktuig in zijn hand kan zijn, om het goede element in de Transvaal te versterken.

Afval der heiligen.

In het *Reform. Monatschrift* voor Bentheim, no. 1, wordt de stelling ontwikkeld, dat wel de *uitverkorenen* zeker zijn van hun zaligheid, maar dat men niet zeggen mag, dat *de heiligen* niet afvallen kunnen.

Is dit iets anders dan een spelen met woorden?

Het woord »heiligen" kan gebezigd worden van alle leden der zichtbare, geïnstitueerde kerk (zie 2 Cor. 1 : 1; Ef. 1 : 1 enz.).

In dien zin nu genomen, beweert niemand noch heeft ooit iemand beweerd, dat de »heiligen" niet kunnen afvallen.

Maar men kan ook van »heiligen" spreken, als van de zoodanigen die wedergeboren en tot waarachtige bekeering gekomen zijn, krachtens hun uitverkiezing, en als vrucht daarvan, en in dien zin verstaan, is dus »heiligen" met »uitverkorenen" eensluidend, en is het de ongerijmdheid zelve, dat de heiligen *wel*, maar de uitverkorenen *niet* zouden kunnen afvallen.

Erger wordt het daarentegen, als de schrijver zegt: *aber auch wirklich Bekehrte können abfallen.*

*Schijn*bekeerden, ja. Dit toont Judas. Dat bewijst Hebr. 6.

Maar wie dit ook verklaart van »*werkelijk* bekeerden", weerspreekt de Gereformeerde belijdenis in het aangezicht, en behoorde den naam van *Reformirt* in den titel van zijn blad te schrappen.

Recensie.

Vergunne men ons uit de jongste pennevrucht van Prof. Mr. D. P. D. Fabius, dat onder den titel van *Huiskamer* en *Keuken* bij den uitgever Donner te Leiden het licht zag, dit slot van de eerste schets aan onze lezers voor te leggen.

Met het loslaten van Gods Woord ontzonk het richtsnoer voor den bouw van het huisgezin; de grondslag van het gezag en de gehoorzaamheid. Kinderen kan men tijdelijk met zekere macht nog ten onder houden, beteugelen. Maar hoe inderdaad het gezag is ondermijnd, komt duidelijk uit, voor zoover men van eigenlijk gezag over de dienstboden steeds meer aarzelt te spreken, en het materieel gezag over de vrouw bij velen tot belaching werd, die eerst van De Genestet leerden giegelen over het »nekje", dat het hoofd doet draaien. Maar ook tegenover de kinderen moet, waar geen beroep op Gods ordening meer gedaan kan worden, het antwoord uithlijven op de vraag naar den grond van een gezag, dat niet, ethisch, afhankelijk wordt gesteld van hooger wijsheid of zedelijke voortreffelijkheid.

Ja, voor het gansche leven ontbreekt met het ter zijde stellen van Gods Woord de gemeenschappelijke basis, waartoe alle geschil, alle onderlinge moeilijkheid kan worden teruggebracht, wier uitspraken worden erkend als de antoriteit waarvoor allen hebben te buigen.

Waar bij Gods Woord wordt geleefd, is de weg tot vertrouwelijkheid gebaand. O, er is eene schuchterheid, zonder welke vertrouwelijkheid ophoudt vertrouwelijkheid te wezen. Wie met den eerste den beste de intiemere dingen des levens bespreekt, is niet bij uitstek vertrouwelijk, maar kent de ware vertrouwelijkheid niet; heeft niets te vertrouwen.

Zonder vertrouwelijkheid kan geen huiselijk leven bloeien, want de innigheid is daarvan het merg. En toch wordt zij belemmerd, wanneer de vrees bestaat, dat straks het richtsnoer zal ontbreken om in die wereld van teerheid den weg te vinden; de ander zoo weinig van wat ons in de diepere diepten vervult zal verstaan, dat zijn antwoord is als de nachtvorst over den nauw geopenden bloesem; onze verkeerdheid, die openbaar zou worden, eene peillooze klove zal doen breken.

Gods Woord werpt zijn schijnsel ook over die fijnere deelen van het gemoedsleven, die een mensch zoo vaak huivert te betreden, en waar wij toch moeten komen, zal niet reeds onder menschen alle edeler plant van liefde en vriendschap vermageren en verwelken. Gods Woord, dat den laatsten bodem van het hart ontdekt, doet ook verstaan wat omgaat bij den naaste, en wie bij het licht van Gods Geest leerde inzien, dat in den mensch geen goed woont, en de kiem van alle zonde in ieders hart wordt aangetroffen, die verhoovaardigt zich niet tegenover anderer zonden, maar leert ook daarin slechts eigen hart beter kennen, en danken, niet daarvoor dat hij niet is als de tollenaar, maar dat, ofschoon hij is evenals deze, alleen genade hem bewaard heeft voor het uitbreken van de boosheid.

Waar Gods Woord de grondslag van het leven is, en saam wordt neergeknield voor den troon van Gods genade, kan en moet het komen tot ontsluiting van het hart, en worden die verborgen zielebanden gevlochten, die voor een rijk huiselijk leven even onmisbaar zijn als de in den grond verscholen fundamenten, die nochtans de gansche woning dragen.

Maar zij het dan ook verstaan door wie nog aan den Bijbel de beslissing laten voor het gansche leven, ja, door wie erkennen, dat in de gezuiverde belijdenis der Gereformeerde kerken ook het pad is geteekend, dat voert tot de gezondste en diepste mystiek, dat allereerst van die gezinnen ook deze vrucht van hun belijden wordt verwacht, dat het huiselijk leven welig bloeit en de huiskamer geëerd wordt als een der rijkste zegeningen, die God in dit leven aan zijne schepselen geeft.

Dit korte citaat uit den rijken inhoud lokke tot lezing van het geheel uit, en waarborge aan den lezer den ernst van heel het stuk.

Juist ons Gereformeerde volk heeft er behoefte aan, dat het ook op dit huiselijk terrein dieper worde ingeleid, terugkeere tot juister opvatting, en leere verstaan, hoeveel meer er achter het gewone leven schuilt, dan de oppervlakkige denker waant.

Het Calvinisme komt niet van boven af naar het volk, maar klimt uit het volle leven op.

En juist daaruit verklaart het zich, hoe een hoogleeraar in de rechten van de Vrije Universiteit zich tot zulk een onderwerp voelde aangetrokken.

Saamsmelting van A en B.

In Serooskerke gaf de ineensmelting van A en B aan een broeder deze zielsuiting in de pen:

Komt, Broeders en Zusters, Jehova de lof,
Voor 't goede onze Kerken betoond.
Een danklied rijs' op tot zijn eer uit het stof,
Ons werk wordt met zegen bekroond.

Wij waren vereenigd en nochtans gedeeld,
Wij leefden gescheiden, niet waar?
Maar God heeft genadig de breuken geheeld,
En wij smolten saam met elkaar.

God heeft het gebed zijner kind'ren gehoord,
In weerwil van al onze schuld
Werd iedere aanslag des boozen verstoord,
En zien w' onze wenschen vervuld.

Nu slaan wij te samen de' handen ineen,
Niet sprekend van A of van B.
Wij weten, die zondige toestand verdween,
En daarvoor kwam liefde en vreê.

Nu dragen w' elkander bij alle gebrek,
Vergevend elk vroeger verwijt.
Onszelven steeds wachtend in daad en gesprek
Voor alles wat scheurt en wat scheidt.

Nu kweeken wij, schoon ons de wereld belacht,
Ja, met ons' ineensmelting spot,
En nieuwe verbrokking begeert en verwacht,
Steeds liefde uit liefde tot God.

Nu waken en bidden we allen te saam,
Voor d' eer en het heil van Gods Kerk.
En slaan ook, ofschoon in ons zelv' onbekwaam,
De handen eenparig aan 't werk.

Het overige van deze bezielde ontboezeming vindt wie het lezen wil in de *Zuider Kerkbode*.

Die het zong is J. Schout.

We zouden zeggen, een lied waar gang in zit, en dat men in alle nog gesplitste kerken ter stichting elkander wel voor mocht zingen.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers: Voor onze **Leesbibliotheek,** van Mevr. de Wed. B. de B. te A. een pak *Heraut*en en boeken.

Uit de Pers.

In het *Tijdschrift voor Geref. Theologie* biedt de redactie ons ditmaal een opstel van Dr. L. Wagenaar over *Johan Fontanus*, Gelderlands hervormer; van den heer Ar. Noordtzij over *Bemoedigende Verschijnselen* op het gebied der Oud-Testamentische Critiek; van Ds. E. F. H. Wolf over *Micha* 5 : 12; en van Prof. Biesterveld, behalve recensiën, een verwijzing naar *Prof. Eucken's oordeel over Calvijn.*

Van deze laatste studie zegt Prof. Biesterveld:

Dr. A. Zahn schreef in het »Vorwort" voor zijne »Studien über Johannes Calvijn, die Urtelle katholischer und protestantischer Historiker des 19 Jahrhundert über den Reformator": »die Zeiten sind vorüber, wo Calvin ein vergessener und verlästerter Mann war."

Dit is volkomen juist geoordeeld. Meer en meer begint men in onzen tijd de beteekenis van Calvijn te erkennen, en wordt zijn beginsel beter gewaardeerd, ook door hen die niet tot de Calvinisten willen gerekend worden.

In genoemd werkje geeft Dr. Zahn het oordeel van bekende mannen in deze eeuw over Calvijn. Volge hier het oordeel van Prof. Rudolf Eucken (niet in de serie van Dr. Zahn opgenomen).

Prof. Rudolf Eucken van Jena, schreef: die Lebensanschauungen der grossen Denker. Eine Entwickelungsgeschichte des Lebensproblems der Menschheit von Plato bis zur Gegenwart (Leipzig, Verlag von Veit & Comp.). In dit jaar verscheen de tweede ongewerkte druk.

Op pag. 287 spreekt hij over Calvijn, na eerst te hebben gehandeld over Luther en Zwingli. Hij zegt, dat bij Calvijn de grondidee van het Gereformeerde Christendom in andere kleurschakeering verschijnt dan bij Zwingli. Bij de natuur van Calvijn, getrapen tot heerschen en organiseeren, regeert een strenge systematiek en eene ijzeren consequentie; alle onderscheiding moet zich in een enkelen gedachtenbouw »gliedmässig" invoegen. Maar niet slechts de vorm, ook de grondgedachte is veranderd. De denkwijze wordt theocentrisch naar de manier van Augustinus; de eere Gods is de centraal-idee; alle creatuur moet de heerlijkheid Gods dienen; het is de wil Gods die over alles op een voor den mensch raadselachtige wijze beschikt. Alle twijfel en alle natuurlijk zelfvertrouwen is hier zonde tegen de majesteit Gods; alle leven van den mensch mag alleen Gode gewijd zijn, gelijk het Hem van huis uit toebehoort; God werkt overal direct, zoodat er geen secundaire oorzaken en geen menschelijke tusschenkomst noodig is; ook den cultus moet alles verre blijven wat het zuiver geestelijk wezen in het zichtbare neertrekken kan.

Daarbij wordt ook hier de »Thätigkeit" van den individu ten volle gehandhaafd, ja zelfs nog versterkt (in onderscheiding nl. van Luther.) God zelf wordt als de hoogste en onophoudelijk werkzame activiteit begrepen; daarom moet ook de dienst Gods die van een arbeidzaam leven zijn.

Maar die »Thätigkeit" verliest hier den trek van zonnige vrolijkheid, dien ze bij Zwingli heeft; zij ontvangt een streng, zwaarmoedig, duister karakter; het leven wordt een harde en rustelooze strijd voor de doeleinden Gods. Alles wat daarnaast ligt, alle lust aan natuurlijke dingen wordt als een roof aan den Hoogste verworpen en uitgedreven.

Dan haalt Prof. Eucken Dilthey aan die zegt: deze »Religiosität" onderscheidt zich van die van Luther door de ruwe plichten van den in een strengen dienst staanden krijger Gods, die elk levensmoment vervullen. Zij onderscheidt zich van de Katholieke vroomheid door de in haar ontbonden kracht der zelfstandige actie. Dat maakt haar karakter uit, evenals uit het principe van de heerschappij Gods en de verkiezing, de religieuse vervulling van het gansche leven volgt; evenals in de heerschappij Gods nu ook elke verdere en nauwere betrekking tot andere menschen zijn motief heeft en zelfs een stoute hardheid tegen de vijanden Gods hier religieus »begründet" wordt.

Eucken gaat dan verder: met zulk een op den voorgrond treden van den almachtigen wil Gods en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid van den mensch, staat in nauw verband de wederopname van den oud-testamentischen gedachtengang, gelijk dat in het Gereformeerde gemeenteleven gezien wordt. Het is een leven vol van diepen ernst en schijnbaar